

Древлянська тема у поезії І. Франка

До історичного минулого Волині, до якої входила значна частина нинішньої Житомирщини, зверталось немало зарубіжних і вітчизняних письменників різних поколінь. Першоджерелом для художнього дослідження подій, що відбувалися на цій прадавній землі, для багатьох письменників був і залишається винятковим за своїм історичним значенням „Літопис руський”, який ще називають Іпатіївським літописом. Три частини літопису – „Повість временних літ”, „Київський літопис” та „Галицько-Волинський літопис” – доносять із сивої давнини живий голос наших пращурів, розповідають про їхню боротьбу за свою незалежність.

Територію нинішньої Житомирщини заселяли племінні об'єднання трипільців, скіфів-орачів, землеробів черняхівських племен, ранніх слов'ян та древлян. Із виділенням древлян правлячої верхівки в IX-XI століттях сформувалося Древлянське князівство. У «Повісті временних літ» уже згадуються древлянські поселення, міста Іскоростень (Коростень) та Вручий (Овруч).

Звичайно, ці історичні документи не залишилися поза увагою І.Я. Франка. У попередньому слові до „Студій над найдавнішим Київським літописом” він писав: „Займаючися вже довгі роки приготуванням до написання основної історії українсько-руського письменства, я, між іншим, звернув увагу також на найстарший київський літопис як на пам'ятку нашого старого письменства. Прочитавши немало праць про цю пам'ятку, я переконався, що дечого, а власне, самого основного, в ній досі не спостережено і, незважаючи на досить численні видання, не оброблено також тексту так критично, як би се було можливо при опублікованих досі матеріалах” [6, 7]. Отже, високо оцінивши Київський літопис як пам'ятку письменства, І. Франко вказав на недостатнє його вивчення, а інколи й довільне трактування в окремих наукових працях.

Хоч студії І. Франка є, звичайно, науковим дослідженням, але подані вони у віршовій формі, як і літописи, що, за його словами, „зложені віршами”. З цих поетичних рядків перед нами постають події, які відбувалися на древлянських землях тисячоліття тому. Так, у вірші „Х. Похід Олега на Царгород” розповідається про участь древлян у війську київського князя, який пішов війною на греків:

Взяв багато варягів з собою,
І слов'ян, і чудів, і кривичів,
І мерян, полян і радимичів,
Древлян і сіверян, дулібів

І тиверців, і гірських хорватів,
Що всі були в нього толковими,
Не належні до його дружини.

Київські князі, як бачимо, залучали до своїх походів війська підвладних племен, але командували ними, як твердить літопис, варязькі полководці.

На основі літописного оповідання про синів князя Ігоря побудований вірш „XV. Смерть Ігоря”. Послухавши своїх воїнів, які дорікали князю, що

Свінельдові слуги, а не твої,
Пишно вбрані та в дорогій зброї,
А ми в тебе мало що не голі.
А піди ти з нами по данину
В древлянську широку країну,
То і сам ти заможніший будеш,
І нам також не одно здобудеш [6: 67],

Князь Ігор пішов походом на древлян і зібрав велику данину, але йому здалося замало й він знову зажадав податі. Порадившись зі своїм князем Малом, древляни застерегли Ігоря від нових поборів:

Чого йдеш до нас наново, княже?
Адже забрав ти всю данину.
Та не слухав Ігор остроги,
Не звертав зі своєї дороги.
Але з города Іскоростеня
Вийшли древляни проти нього
Не за днину, за малу годину
Вбили Ігоря й його дружину, -
Не те, щоб їм щастя посприяло
А їм много було, а тих мало [6: 68].

В основу вірша „XVI. Ольжина помста» також покладено літописне оповідання про те, як жорстоко помстилась Ольга древлянам за смерть свого чоловіка князя Ігоря.

Про древлянське місто Овруч згадується в поезії „XXVII – Олег і Ярополк”. Потерпівши поразку у війні з братом Ярополком, Олег

З воями своїми гнав, мов кінець почув неминучий,
Сховку шукаючи, в город, що звався Овручий [6: 125].

Олег загинув, а його могила в Оручі й досі залишається як „німий свідок потомкам грядучим”.

Не тільки в літописних інтерпретаціях та літературних обробках літописів звертається І. Франко до древлянської теми. Про це засвідчує і його поема „Ольга”. Події, відображені в ній, відбуваються на древлянській землі біля Коростеня. Як і у вірші

„Олег і Ярополк”, І. Франко описує розташування міста, чарівні навколишні краєвиди:

Ось на широких лузі між лісами
Серед чаровної зелені вінка
Ляг Іскоростень, - вкруг вали і брами,
Мов сторожі, що сплять тут од віка.
Круг них спокійно межі берегами
Крізь очерети ледве в'єсь ріка
А перед містом рівний луг широко
Життям весни чарує серце й око [4: 429].

Не залишилася поза увагою І. Франка й трагедія учасників Коліївщини. Як відомо, сотні гайдамаків було страчено в Кодні – селі нинішнього Житомирського району. У сонеті „Ось Гонта йде...” письменник відтворює цю страшну розправу:

Ось Гонта йде, весь синій від побою,
З відтятим язиком і рукою;
Його садять на розжарену шину
І шкуру деруть, аж всю обдерли спину.
А далі сотні, тисячі проходять
Кривавих тіней німо надо мнов:
Їх б'ють, рвуть, палять, в колесо городять,
І в ямі Коденській булькоче кров.

Отже, уважно вчитуючись у творчу спадщину І. Франка, можна зробити висновок, що він не був байдужий до історії древлянського краю, звертався до його минувшини й залишив нам цікавий художній літопис давно минулих літ.

ЛІТЕРАТУРА:

1. І. Франко. Зібр. творів у 50-ти томах. – 1976. – Т. 1, 4, 6.